

Klepání jinak: blawgová revoluce v Česku 2.0

jan komárek

Ve svém „Klepání na nebeskou bránu; o (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách“ Michal Bobek velice případně poznamenává, že je zapotřebí vnímat současný stav systému právnického vzdělávání v Česku v souvislosti se stavem českého právníctva a v širším kontextu i celé české společnosti.⁴⁶ Pokud akceptujeme, že je mezi těmito sférami vztah vzájemné závislosti, právnické fakulty nemohou zůstat ušetřeny vlivu moderních komunikačních technologií, zejména internetu, na společnost.⁴⁷ Ve světové síti jsou volně dostupné články špičkových světových odborníků v mnoha oblastech práva,⁴⁸ lze tam nalézt zkušební otázky, na které ve svých písemných pracích musí odpovídat studenti Harvard Law School,⁴⁹ objevují se diskuze o hodnocení právnických fakult a systému právnického vzdělávání.⁵⁰ To vše musí ve zvědavých účastnících vyučovacího procesu – na obou stranách – vyvolávat otázky: Nemohli bychom to dělat jinak? Nemohli bychom se inspirovat, když nás od zdrojů poznání dělí pouze několik kliknutí myší?

Jedním z fenoménů tzv. Webu 2.0⁵¹ jsou blogy, jejichž prostřednictvím může své myšlenky publikovat kdokoliv, kdo ovládá základ-

46 Michal Bobek: Klepání na nebeskou bránu; o nereformovatelnosti studia práv v Čechách, *Právní rozhledy* č. 10/2005, str. 365–370; č. 12/2005, str. 446–451; č. 14/2005, str. 523–529 a č. 16/2005, str. 601–606.

47 K obecné diskuzi srov. příspěvky ze symposia Open Access Publishing and the Future of Legal Scholarship, pořádaného časopisem Lewis & Clark Law Review dne 10. března 2006 a publikované v 4. čísle jeho 10. ročníku (2006), dostupné na <http://www.lclark.edu/org/lclr/issue_10_4.html>.

48 Nejznámější a nerozšířenější je zřejmě databáze Social Science Research Network, SSRN, dostupná na <<http://www.ssrn.com/>>.

ní práci s internetem.⁵² Blogy nezůstaly stranou pozornosti právníků, a tak se dnes lze setkat s tzv. *blawgy*, tedy blogy o právu, které píše praktici (advokáti, soudci nebo podnikoví právníci), akademici nebo třeba i studenti právnických fakult, zejména ve Spojených státech amerických. Česká republika však nezůstala stranou a dnes je domovem nejméně dvou široce čtených právnických blogů – Jiného práva⁵³ a Law & Economics Blogu – Blogu o právu & ekonomii (LEBLOG).⁵⁴ Jakým způsobem mohou blogy napomoci reformnímu úsilí naznačenému v „Klepání na nebeskou bránu“? Nad tím se pokusím zamyslet na následujících řádcích.

Podvrtné blawgy a právnické vzdělávání

Ve svém eseji nazvaném „Nová evropská právní kultura“ Martijn Hesselink poznamenává, že evropská právní kultura nebyla nikdy vystavena ozdravnému účinku právního realismu, který zásadním způsobem proměnil přístup amerických právníků k právu.⁵⁵ Přestože má podle Hesselinka právní realismus své počátky právě v Evropě, realisté zůstali v Evropě navždy excentriky.⁵⁶ Kritický přístup k právu je tak v Evropě stále spíše v menšině, což se promítá i do způsobu vzdělávání právníků: učí se především co „je“ právo, rozuměno pozitivní právo aplikovatelné v konkrétních případech, aniž by studenti byli nuceni se ptát na možná alternativní řešení. Učí se o právu jako o „koherentním, a především racionálním systému, který poskytuje správné odpovědi na právní otázky“.⁵⁷ Jednou z nadějí pro „novou“ evropskou právní kulturu by pak mohlo být srovnávací právo, jež působí ze své podstaty jako zpochybňující, podvrtný element oslabující víru v „jediná správná řešení“.⁵⁸

Stejnou funkci podle mého názoru plní stále širší otevřený přístup k poznání práva v jiných zemích prostřednictvím internetu.

To neplatí pouze pro právo obecně, ale i pro vzdělávání právníků. Nedávno například proběhla na blozích profesorů práva ve Spojených státech diskuze o tom, zda je ještě možné v americké právní akademii uspět s doktrinalistickým přístupem, který se soustřeďuje na čistě právnické metody poznání práva a opomíjí poznatky jiných disciplín.⁵⁹ Pro čtenáře v České republice to muselo znít jako hudba z Marsu. S poznatky z jiných disciplín se při výuce práva na fakultách v České republice lze setkat, s jejich skutečným spojením s právem však jen těžko. Tím nechci automaticky říci, že je to špatně: ostatně na Oxfordské universitě, kde nyní působím, by americká interdisciplinarita asi také působila dosti exoticky a je příznačné, že Ústav pro socio-právní studie sídlí v budově Fakulty sociálních věd a nikoliv na Právnické fakultě. Pointa tkví jinde: nebýt těchto diskuzí, možná bychom se ani nedozvěděli, jak se právní profesori také mohou dívat na právo a nepřemýšleli, zda není možné dělat některé věci jinak.

Nejde ale pouze o různé metodologické přístupy k právu. Na mnoha právnických blozích jejich autoři diskutují samotné poslání právnického vzdělávání a role vyučujících v tomto procesu, způsob zkoušení a hodnocení výsledků zkoušek, popřípadě úroveň samotných studentů a očekávání, která jsou na ně kladena při vstupu na právnickou školu.⁶⁰ „Klepání“ Michala Bobka přináší mezi jinými jeden důležitý vzkaz: právo je na fakultách pojímáno instrumentálně, bez toho, že by vyučující studentům předávali spolu s texty pozitivněprávních norem také hodnotový systém, ze kterého by mělo právo vyrůstat. Bohužel se domnívám, že tomu někdy je i proto, že vyučujícím jakýkoliv pevný hodnotový rámec chybí nebo že o něm prostě nepřemýšlejí. Když spolu američtí právní profesori diskutují o kladech a záporech profesorské definitivy („tenure“), kterou na většině škol těm nejlepším udělí, z jejich příspěvků je cítit vědomí odpovědnosti, kterou jim takto zajištěné postavení přináší, nejen vůči studentům, ale vůči celé společnosti.⁶¹ Blogy pak zpřístupňují českému publiku zcela jiný svět, kde se o těchto otázkách přemýšlí a diskutuje. Zároveň svojí podstatou umožňují tyto diskuze do čes-

52 Srov. zejména konferenci Bloggership: How Blogs are Transforming Legal Scholarship pořádanou Berkman Center for Internet & Society at Harvard Law School dne 26. dubna 2006. Příspěvky jsou dostupné v 5. čísle 84. ročníku časopisu Washington University Law Review, <<http://law.wustl.edu/WULR/index.asp?ID=6078>>. Blogování se rovněž věnovalo zvláštní vydání blogového doplňku časopisu Yale Law Journal – The Pocket Part: <<http://yalelawjournal.org/editorial/the-future-of-legal-scholarship.html>>.

53 Viz <<http://jinepravo.blogspot.com/>>.

54 Viz <<http://www.leblog.cz/>>.

55 Martin W. Hesselink: The New European Legal Culture (Kluwer, Deventer 2001) na str. 27–36.

56 Tamtéž na str. 29.

57 Tamtéž na str. 19. V tomto směru je zajímavé povšimnout si, že Hesselink shledává v západoevropském (kontinentálním) způsobu výuky práva stejnou chybu, jako Michal Bobek v případě České republiky.

58 Tamtéž na str. 51–55. Srov. rovněž Horatia Muir Watt: La fonction subversive du droit comparé, Revue international du droit comparé č. 3/2000, str. 503–527.

59 Diskuzi zpřístupnil i českým čtenářům Jakub Jošt ve svém příspěvku na blogu Jiné právo ze dne 4. listopadu 2007, Smrt doktrinalismu(?).

60 Viz například kategorii Law School – Teaching na blogu Concurring Opinions, <http://www.concurringopinions.com/archives/law_school_teaching/>.

61 Srov. např. Brian Tamanaha: Straight Talk About Tenure, blog Balkinization ze dne 8. května 2007, <<http://balkin.blogspot.com/>> nebo Ilya Somin: Do We Need Tenure to Protect Academic Freedom?, blog Volokh Conspiracy ze dne 9. května 2007, <<http://volokh.com/>>.

kého prostředí i přenášet – například ve formě úvah nad hodnocením právnických fakult (které v sobě nutně obsahují i hodnocení jejich pedagogů)⁶² nebo kritikou plagiátorství jak mezi studenty, tak jejich učiteli.⁶³

Blogy však neplní podvratnou funkci pouze tím, že by ulehčovaly mezinárodní srovnání. Blogy rovněž boří hranice, které existují uvnitř českého (právnického) vzdělávacího systému. Ve Spojených státech neunikla právnickým bloggerům skutečnost, že i studenti mimo elitní právnické školy mají snadný přístup ke zdrojům, které jim byly dříve nedostupné. Většina článků je přístupná na internetu dříve, než se objeví v právnických časopisech (které jsou navíc ve stále větší míře volně dostupné také). Nezáleží tedy na tom, kolik periodik knihovna jejich školy odebírá: co rozhoduje, je pouze přístup na internet a znalost vyhledávání v něm. Vedle těchto materiálních podmínek blogy umožňují prakticky komukoliv vstoupit do kvalifikované diskuze nebo alespoň diskuzi sledovat. Pokud někoho například zajímají názory yaleského profesora Balkina na nejnovější článek jeho kolegy Bruce Ackermana, který vyšel v *Harvard Law Review*⁶⁴ (který je možné volně stáhnout na internetu),⁶⁵ stačí navštívit jeho blog *Balkinization*.⁶⁶ Obdobně se můžeme dozvědět, proč (a zda vůbec) anglosaská jurisprudencí ignoruje právní teorii Hanse Kelsena (diskutuje zde mj. současná hvězda americké jurisprudence Brian Leiter spolu s oxfordským profesorem Johnem Gardnerem).⁶⁷ K tomu, zda takto otevřená diskuze skutečně přispívá samotné akademii, se dostanu níže. Jednoznačným kladem je však snadný přístup k myšlenkám, které by se dříve k určitému publiku vůbec nedostaly. To platí nejen v rámci Spojených států napříč mezi elitními a neelitními univerzitami, ale také mezi jednotlivými kulturami.⁶⁸

62 K tomu srov. můj příspěvek přetištěný v tomto sborníku, popř. Zdeněk Kühn: Žebříček právnických fakult v Lidových novinách, *Jiné právo* ze dne 11. ledna 2007, který odkazuje i na mnohem kvalitnější zpracovaný žebříček publikovaný v sousedním Polsku týdeníkem *Wprost*.

63 Srov. text níže u pozn. č. 73 a příspěvky tam citované.

64 Bruce Ackerman: *The Living Constitution*, (2007) 120 *Harvard Law Review*, str. 1737.

65 Viz <<http://www.harvardlawreview.org/>>.

66 Jack Balkin: *A Review of Bruce Ackerman's Holmes Lectures, „The Living Constitution“*, blog *Balkinization* 1. června 2007, <<http://balkin.blogspot.com/>>.

67 Brian Leiter: *Why don't American philosophers of law talk about Kelsen?*, blog *Brian Leiter's Legal Philosophy Blog* ze dne 3. října 2007, <<http://leiterlegalphilosophy.typepad.com/>>.

68 Pravděpodobně pouhým výstředkem je pak výuka v rámci virtuálního světa *Second Life*. Srov. Michael Dorf: *Technology in Search of a Pedagogical Justification*, blog *Dorf on Law* ze dne 6. dubna 2007, <<http://michaeldorf.org/>>.

Pro americkou debatu je důležité nabourávání hierarchie, která se reprodukuje v systému elitních právnických škol.⁶⁹ V českém kontextu není problémem hierarchie jako spíše uzavřenost právnických fakult vnějším světu. Blogy jsou pak oknem do světa mimo zatuchlé přednáškové místnosti, jak také naznačuje jeden z příspěvků v tomto sborníku.⁷⁰ Umožňuje oslovovat studenty s tématy a přístupy, které se nevejdou do výukového plánu právnických fakult. Možnost k nim promlouvat mají i ti, kteří se nevměstnali do škatulek pro vyučující.

Blog navíc představuje otevřené fórum pro kritiku praktik, ke kterým (nejen) na právnických fakultách dochází. Obdobně jako v jiných případech je i zde klíčová rychlost, se kterou lze kritický příspěvek publikovat, spolu s absencí zprostředkovatele, který by mohl sdělení oslabit, či dokonce eliminovat. Z *Jiného práva* mohu připomenout například svůj příspěvek týkající se průběhu zkoušky na jedné z kateder PF UK, při které zřejmě mohli studenti za nezájmu dohlížejícího pedagoga libovolně podvádět. S následujícím hodnocením zkoušky pak někteří z nich nebyli spokojeni, přičemž je dotýčný pedagog odmítl nechat nahlédnout do vyhodnocených textů vypracování zkoušky. Namísto toho publikoval na stránkách fakulty sdělení, jež bylo možné vyložit následujícím způsobem: „ponevadž zkoušku nehodnotím řádným způsobem a protože jsem nedokázal zajistit řádný průběh zkoušky, tak nyní odmítám zpřístupnit zpracované testy paušálně všem studentům“.⁷¹ Příspěvků si povšiml i novinář *Hospodářských novin* Tomáš Němeček, který publikoval článek s názvem „O opisování čili Co tě škola naučí, jako když najdeš“,⁷² jenž k problému připoutal širší pozornost. Podobně byl na stránkách *Jiného práva* diskutován problém plagiátorství⁷³ či publikačního „apetitu“ mnohých vyučujících, který vede k zahlcování studentů naprosto nepotřebnými informacemi, jež jsou recyklovány

69 Srov. Franklin G. Snyder: *Late Night Thoughts on Blogging While Reading Duncan Kennedy's 'Legal Education and the Reproduction of Hierarchy' in an Arkansas Motel Room (April 2006)*, dostupné na <<http://ssrn.com/abstract=894957>> a můj příspěvek *Kritické právní studie a blogging*, *Jiné právo* 2. prosince 2006.

70 Srov. příspěvek Václava Mlynaříka, Lukáše Fröhliha a Tomáše Pavelky v tomto sborníku.

71 Příspěvek *Neomylný zkoušející a skryté kurikulum Právnické fakulty UK*, *Jiné právo* ze dne 14. února 2007.

72 *Hospodářské noviny* ze dne 21. února 2007.

73 Srov. především příspěvek Michala Bobka, *Tak kolik jste jich dnes prásknul, kolego?*, *Jiné právo* ze dne 8.5. 2007, můj příspěvek, *Tak kolik jste toho dnes obšlehl, kolego?*, *Jiné právo* ze dne 17. května 2007 a konečně příspěvek Michala Bobka, *Quo usque tandem...?*, *Jiné právo* ze dne 19. září 2007. Srov. rovněž příspěvek Tomáše Němečka v tomto sborníku.

ze starších vydání právnických učebnic.⁷⁴ V tomto směru se tedy ze spíše ojedinělého Bobkova zaklepání díky blogu stalo staccato úderů domáhajících se změny a nápravy.

Abych však nekončil negativní kritikou: otevřenou je možnost využívat blog k samotné výuce práva.⁷⁵ I v České republice již někteří pedagogové využívají internetových stránek ke zpřístupnění materiálů potřebných v kurzu, některé z nich jsou skutečně na profesionální úrovni.⁷⁶ Blog přidává interaktivní prvek a umožňuje studentům vstupovat do přímého kontaktu s pedagogem a zároveň i celou komunitou návštěvníků blogu. Přiznám se, že jsem učinil takový pokus se svými pregraduálními studenty práva ES na Právnické fakultě Oxfordské univerzity.⁷⁷ Mojí původní myšlenkou bylo učinit z blogu skutečnou komunitu, kde by studenti diskutovali problémy, se kterými se při studiu potýkají. Motivací pro existenci blogu pak byla jednoduchá úvaha: v e-mailu, který je určen jen uzavřenému okruhu osob, nemusí jeho autor příliš přemýšlet, dříve než položí otázku, popřípadě učiní komentář k názoru svého kolegy. Blog, který je přístupný komukoliv, klade na formulaci myšlenek daleko větší nároky. Ideálně jsem si představoval, že by studenti některé své eseje sami na blogu zveřejňovali. Zřejmě se však jednalo o překážku příliš vysokou a diskuze se oproti mému očekávání nijak nerozvinula.⁷⁸ Přesto se však domnívám, že blog svoji užitečnou funkci plní: jako zdroj materiálů pro studenty a případně i inspirace pro návštěvníky blogu mimo oxfordskou právní komunitu. V českém prostředí, kde má jeden vyučující zajišťovat výuku několika desítek až stovek studentů⁷⁹ najednou by pak blog přinášel úplně jiné otázky; myslím ale, že by mohl překonat anonymitu právnických fakult, kde má jeden vyučující pouze omezené šance rozeznat mezi stovkami svých studentů ty,

74 Viz můj příspěvek Právnickí pedagogové, NEšetřete lesy!, přetištěný v tomto sborníku.

75 Srov. Jiří Kindl: Blog jako prostředek výuky, blog Jiné právo ze dne 31. ledna 2007.

76 Srov. například stránky Petra Bělovského, vyučujícího na PF UK římské právo – Intervalla delucida, dostupné na <<http://www.prf.cuni.cz/intervalla>>, nebo stránky výběrového předmětu Vývoj československého práva v letech 1948–1989, <<http://www.prf.cuni.cz/1948>>.

77 Viz <<http://users.ox.ac.uk/~some2134/students.html>> a blog Mosquito Net – Blog Extension, <<http://www.mosquitonetblog.blogspot.com/>>.

78 Důvodem však může být i soutěživé prostředí mezi oxfordskými studenty, kteří jen neochotně dávají najevo svoji neznalost.

79 Oproti systému tzv. tutorialů, kde se vyučující věnuje jednomu až třem studentům najednou. Srov. blíže David Palfreyman (ed): The Oxford Tutorial, dostupné na <<http://oxcheps.new.ox.ac.uk/Publications/theoxfordtutoria.html>>.

kteří se studiu práva věnují nad rámec získávání potřebných známek do indexu.⁸⁰

Blogování a právnická akademie

Jak jsem již poznamenal v úvodní části svého příspěvku, vliv právnického blogování na proměny výuky práva a práva obecně nelze zkoumat v úzkém kontextu vyučovacího procesu. V následujících částech tedy budu své zkoumání rozšiřovat na další sféry, přičemž další, která se nabízí, je právnická akademie.

Ve svém zamyšlení nad rolí právnických blogů v akademickém světě práva Eugene Volokh připomíná tři tradiční součásti akademické práce: 1. objevování, popřípadě vytváření znalosti, 2. šíření znalosti a nápadů, ať už vlastních nebo cizích, a konečně, 3. aplikace, ve smyslu ovlivňování práva, kultury a „skutečného“, hmotného světa.⁸¹ Každá z nich je nějakým způsobem ovlivněna nástupem internetu a blogování a já se jim na následujících řádcích budu věnovat.

Blog jako pomůcka pro výzkum

Při psaní článku může autor využít čtenářské komunity svého blogu pro doplnění vlastního výzkumu. V České republice může mít tato skutečnost ještě větší význam než ve Spojených státech, kde mají právní akademici k dispozici asistenty, kteří pro ně obstarávají vyhledávání mnoha údajů a podkladů (díky kterým si pak právnické časopisy mohou dovolit klást tak náročné požadavky na poznámkový aparát článků, které publikují). Těžko se samozřejmě lze na údaje obsažené v komentářích čtenářů blogu naprosto spolehnout. Často ale mohou nasměrovat autora potřebným směrem. Jiří Kindl i Petr Bříza ve svém příspěvku hovoří o přínosu komentářové části blogu, která zvyšuje informační úroveň samotného postu, pro právní praktiky, zvláště v dynamicky se rozvíjejících právních odvětvích.⁸² Jejich úvahy jsou plně přenositelné i do akademického kontextu.

Blog navíc umožňuje konzultovat některé myšlenky s jeho čtenáři dříve, než se objeví v klasickém publikačním médiu. Petr Bříza

80 Vedle toho však Zdeněk Kühn ve svém příspěvku v tomto sborníku (Učitel, student a virtuální svět práva) upozorňuje na postmoderní variaci „nalejvárný“ dr. Čečelína z dob první republiky, kdy se studenti připravují na zkoušky pouze z materiálů, které volně sdílejí na internetu, namísto toho, aby používali učebnice. Podle mého názoru to však vypovídá mnohé i o kvalitě samotných učebnic a pedagogických vlohách jejich autorů.

81 Srov. Eugene Volokh: Scholarship, Blogging, and Tradeoffs: On Discovering, Disseminating, and Doing, (2006) Washington University Law Review 1089 (viz pozn. č. 70) na str. 1089–1090.

82 Srov. příspěvek Jiřího Kindla a Petra Břízy v tomto sborníku.

dokonce zmiňuje případ, kdy mu jeden ze čtenářů jeho blogového příspěvku pomohl zachytit chybu v komentáři soudního rozhodnutí, který již byl přijat k otištění v právnickém časopise.⁸³ Díky blogu bylo možné chybu ještě opravit ve fázi korektur článku. Blog je tak vlastně virtuálním seminářem, kde je možné přicházet s ne zcela hotovými myšlenkami a ve spolupráci s jeho čtenáři je dotvářet, podobně jako se dotvářejí myšlenky v diskuzi při prezentaci rukopisu článku.

Larry Solum, autor Legal Theory Blogu, dokonce zachycuje svůj postup při psaní akademického článku, kdy využívá možnosti, které mu dává nejen jeho blog, ale celá ideologie „otevřeného přístupu“:⁸⁴ nejprve publikovat samotnou myšlenku, jakkoliv nehotovou, a rozpoutat diskuzi. Ta může být vedle blogového příspěvku zveřejněna v databázi SSRN, jako příspěvek na Wikipedii či zaslána na diskuzní server.⁸⁵ Poté publikovat první verzi rukopisu v databázi SSRN, otevřenou k dalším komentářům. Teprve po sebrání více komentářů nakonec připravit konečnou verzi článku, kterou je možné zaslat do časopisu. Na Jiném právu se takto objevilo několik komentářů rozhodnutí soudů, jež později vyšly v upravené podobě i časopisecky. Je jen otázkou času, kdy se obdobně v odborném tisku objeví i některý z ambicióznějších příspěvků.⁸⁶

Blog jako nástroj šíření poznatků a propagace výzkumu

Blog činí akademickou práci dostupnou komukoliv, kdo se o ni zajímá. Neplatí to pouze pro laickou veřejnost, ale i napříč disciplínami. Blogové sdělení musí zkrátka vypadat jinak než tradiční právnícký článek. Jeho autor většinou počítá s tím, že čtenáři nebudou mít dostatečné znalostní pozadí, aby dokázali přijmout složitá sdělení obsažená v klasických právníckých článcích. To umožňuje, aby se do diskuzí, které byly tradičně vyhrazeny úzkému okruhu odborníků, zapojovaly i odborníci z jiných disciplín. Blogování tak ještě více po-

83 Srov. příspěvek Petra Břízy v tomto sborníku.

84 Srov. Lawrence Solum: My Comments at the AALS Session for New Law Professors, Legal Theory Blog ze dne 10. ledna 2007, <http://lsolum.typepad.com/legaltheory/2007/01/my_comments_at_.html>.

85 Srov. Lawrence Solum: Download It While It's Hot: Open Access and Legal Scholarship, (2006) 10 Lewis & Clark Law Review 841, na str. 855–856.

86 Zdeněk Kühn např. na Jiném právu publikuje volný seriál, který je věnován formalismu (srov. jeho příspěvky Formalismus: co to je, kdy to je, má/nemá to být? Nebo je to nadávka? Nebo je to Josef Švejk? Část I., 2. června 2007, Formalismus v právu II. (1) Mandatorní formalita, 2. června 2007, Formalismus v právu, část III: (2) obsahová formalita a (3) institucionální formalita, 17. června 2007, A zase ten formalismus (4): Interpretací formalita: úvod, 10. září 2007). O formalismu přitom přednášel i na 23. světovém kongresu IVR, který se konal ve dnech 1. až 6. října 2007 v polském Krakově.

siluje trend k interdisciplinaritě v právu, zmíněný již výše. Zároveň také otevírá svět práva laické veřejnosti, o tom však v závěrečné části tohoto příspěvku.

Vedle toho je blog dobrým propagačním médiem. Většina akademických bloggerů neopomene upozornit na svůj článek, přičemž techniky takové „reklamy“ se liší: od té „nejlacinnější“, tj. přetištění abstraktu, který by autor musel zpracovat tak jako tak, případně s krátkými výňatky, přes postupné otištění částí článků ve formě seriálu až po příspěvek zvlášť uzpůsobený blogovému publiku, jenž hlavní argumenty shrne a převede do obecně přístupné formy.⁸⁷ Takto lze upozornit nejen na krátký článek, ale třeba i na celou knihu. Na blog Balkinization si například jeho autoři pozvali princetonského profesora Christophera Eisgrubera, který tam ve formě seriálu prezentoval svoji knihu The Next Justice: Repairing the Supreme Court Appointments Process,⁸⁸ jež kritizuje současný systém výběru soudců Nejvyššího soudu Spojených států.⁸⁹ Seriál navíc vyšel k 20. výročí odmítnutí kandidáta Roberta Borka, kterého nominoval na post soudce prezident Ronald Reagan. Jak je vidět, autor blogu tak nemusí propagovat pouze sám sebe, ale i své kolegy, jejichž myšlenky považuje za zajímavé.⁹⁰ Některé blogy tak plní velice užitečnou funkci: jeho autor sleduje publikované příspěvky ve svém oboru a na svém blogu na ně upozorňuje, aniž by k nim dodával cokoli vlastního.⁹¹

Konečně je ještě možné zmínit roli blogu jako jakéhosi „doplňkového“ média pro myšlenky, které se nevyplácí zpracovávat do samotného příspěvku v klasickém publikačním médiu.⁹² Nemusí se jednat pouze o jakési šířeji neukotvené nápady, ale třeba i o poznámky k soudním rozhodnutím, které se jejich autorovi nechtějí zpracovávat do samotného komentáře pro právnícký časopis. Ve Spojených státech jsou například tyto komentáře vyhrazeny studentům, pro

87 Srov. Volokh, op. cit. pozn. č. 81 na str. 1093–1094.

88 Princeton University Press, Princeton 2007.

89 Srov. 1. část, 15. října 2007: The Surprising Legacy of the Bork Hearings, <<http://balkin.blogspot.com/2007/10/surprising-legacy-of-bork-hearings.html>>, 2. část, 17. října 2007: Robert Bork, John Roberts, and Balkin' Bob Davidson, <<http://balkin.blogspot.com/2007/10/robert-bork-john-roberts-and-balkin-bob.html>> a 3. část, 23. října 2007: What the Senate Should Do, <<http://balkin.blogspot.com/2007/10/what-senate-should-do.html>>.

90 Srov. např. Eugene Volokh: Richard Lazarus, Guest-Blogging About Supreme Court Advocacy, blog The Volokh Conspiracy ze dne 29. října 2007, <<http://volokh.com/>>.

91 Tato funkce je například hlavní náplní Legal Theory Blogu profesora Lawrence Soluma: <<http://lsolum.typepad.com/legaltheory/>>.

92 Srov. Volokh, op. cit. pozn. č. 81 na str. 1096–1099.

kteří je často okomentování rozsudku jejich prvním publikačním počinem. S příchodem blogů se však pro právnické profesory otevřela možnost publikovat s nízkými náklady (především na čas a náročnost) komentáře, jež se objeví dříve než ty studentské v klasických časopisech, přičemž obvykle dosahují větší kvality. Někteří se tedy dokonce zamýšlejí nad tím, zda jsou dny pro studentské anotace judikatury již sečteny.⁹³

Je zajímavé, že si již mnohé právnické časopisy této mezery povšimly a vedle své online verze provozují i doplňkovou „blogovou“ stránku. Je třeba dodat, že se nejedná o blog v klasickém slova smyslu, neboť příspěvky procházejí podobným editačním procesem jako články, nicméně rychlost publikace je neporovnatelná.⁹⁴ Některé časopisy dokonce využívají online formátu k debatám mezi vybranými akademiky, do které se pak může ve formě komentářů zapojit i publikum.⁹⁵ Jiné alespoň umožňují publikaci reakcí na články otištěné v řádné formě časopisu.⁹⁶

Blogy v Česku: „právníci podobného smýšlení, spojte se!“

V českém prostředí mi však připadá nejdůležitější funkce integrační. Blogy mohou spojovat dohromady podobně orientované právníky, kteří tak mají možnost spolu diskutovat problémy, aniž by museli být členy jedné katedry nebo fakulty. Nemusí se jednat pouze o samotné přispěvatele blogu, ale i komunitu jejich čtenářů a komentátorů. Ideově sevřenějším je Law & Economics Blog – Blog o právu a ekonomii (LEBLOG), který provozují kolegové soustředění kolem Petra Kuhna z katedry institucionální ekonomie na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze. Ze samotného jména blogu vyplývá, že se zaměřuje především na ekonomickou analýzu práva. V poslední době, i vzhledem k přírůstku nových přispěvatelů, se však zaměřuje i na jiné otázky, ke kterým přistupuje různými metodami.

Jiné právo se naproti tomu nijak metodologicky nevymezuje, což je dáno i rozdílným profesním působením a odborným zaměřením

jednotlivých přispěvatelů. Chtělo by se říci, že se definuje hodnotově, přičemž tyto hodnoty vyjadřuje možná nejlépe motto blogu: „*Zapomeňte na to, že právo je ‚souborem platných právních norem‘. Skutečné právo je jiný svět: je to intelektuální výzva, kontext, zábava, umění, poslání, život...“*.

Blog v reálném světě: praktici, média a společnost

Poněvadž jsou blogy (spíše než tradiční publikační média) čteny těmi, kdo mají ve svých rukou rozhodovací pravomoc (ať už státní úředníci, politici nebo soudci), blogger se může na jejich rozhodování v reálném čase nepřímo podílet. Napsání článku je časově nepoměrně náročnější, než sestavení blogového příspěvku, nemluvě o tom, jak dlouho trvá jeho publikace v normálním právnickém periodiku. Pokud by právní akademik chtěl svým článkem ovlivnit skutečně probíhající soudní řízení, je psaní článku velice nákladná investice s mizivým výsledkem. Volokh navíc ve svém příspěvku uvádí možnost, kterou ani evropská akademici, včetně těch českých, většinou nemají: tzv. amicus brief, tj. vyjádření k soudu předložené na podporu jedné ze stran třetími osobami, často právě právními akademiky.⁹⁷ I jejich sepsání je však oproti blogu nepoměrně náročnější investicí. Blog umožňuje vyjadřovat se k probíhajícím kauzám v nepoměrně kratším čase.⁹⁸ Na Jiném právu tak byla několikrát diskutována kauza předsedkyně Nejvyššího soudu, kterou se neústavním způsobem pokusil odvolat z její funkce prezident České republiky Václav Klaus.⁹⁹

Obdobnou výhodu má blog i oproti obecným médiím, kde je autor vystaven tlaku editorů v duchu známé písničky bratrů Ebenů: „je to dobrý, ale chce to zkrátit“. Kam takové zkracování vede dobře ukazuje porovnání příspěvku Blanky Čechové, který vyšel v úplně podobě na Jiném právu,¹⁰⁰ zatímco jeho zkrácená verze z Hospodářských

93 Stephen I. Vladeck: That's So Six Months Ago: Challenges to Student Scholarship in the Age of Blogging, 116 Yale Law Journal Pocket Part (2006), <<http://www.thepocketpart.org/2006/09/06/vladeck.html>>.

94 Viz např. The Yale Law Journal – The Pocket Part, dostupný na <<http://www.thepocketpart.org/>>.

95 Viz např. debaty na PENNumbra, doplňku časopisu University of Pennsylvania Law Review, dostupné na <<http://www.pennumbra.com/debates/>>.

96 Takto postupuje časopis Harvard Law Review, který má své Harvard Law Review Forum na stránce časopisu <<http://www.harvardlawreview.org/>>.

97 Srov. Joseph D. Kearney a Thomas W. Merrill: The Influence of Amicus Curiae Briefs on the Supreme Court (2000) 148 University of Pennsylvania Law Review, str. 743.

98 Srov. Vladeck, op. cit. pozn. č. 93.

99 Srov. příspěvky Jan Komárek: Je Bureš protiústavní?, Jiné právo ze dne 8. listopadu 2006, Zdeněk Kühn: J. Bureš aneb soudcovská etika, Jiné právo ze dne 2. prosince 2006, Jan Komárek: Bureš: Ústavní soud porušil moje práva na spravedlivý proces, Jiné právo ze dne 3. prosince 2006, Jan Komárek: Zastavme soudcovskou dokud je čas!!!, Jiné právo ze dne 13. února 2007, Blanka Čechová: Několik poznámek k vlaku, který ujel, Jiné právo ze dne 16. února 2007. K rozsudku se vyjádřil i LEBLOG: Bohumil Havel a Petr Kuhň: 12. 9. 2007 je černý den pro českou justici, LEBLOG ze dne 22. září 2007, <<http://leblog.cz/>>.

100 Blanka Čechová: Několik poznámek k vlaku, který ujel, Jiné právo ze dne 16. února 2007.

novin¹⁰¹ ztratila dosti na své přesvědčivosti – a troufám si tvrdit, že nejen pro právníky.

To samozřejmě platí nejen ve vztahu k soudům, ale třeba i k politickému procesu. Pro příklady nemusíme chodit daleko: aktuální legislativní návrhy se diskutují nejen na Jiném právu, ale třeba i na LEBLOGu. Na českých právnických blozích se objevují diskuze nad konkrétními legislativními návrhy,¹⁰² ale i nad zmetky legislativního procesu¹⁰³ či přímo jeho systémovými chybami.¹⁰⁴ Příklad ze Spojených států ukazuje, že právní bloggeři nemusejí přispívat pouze do technických debat ohledně jednotlivých ustanovení navrhovaných zákonů, ale mohou ovlivňovat i politiku světového významu. Když Bushova administrativa připravila po ostré kritice novelu zákona *National Surveillance Act*, který představuje jeden ze symbolů její reakce na teroristické útoky 11. září 2001, prezentovala ji jako jasný krok směrem k většímu respektování individuálních práv. Ovšem jen do chvíle, než si legislativního návrhu všimli profesori blogující na *Balkinization*. Ti spustili vlnu kritiky, která se rozlila do ostatních blogů a nezůstala bez povšimnutí ani u novinářů, kteří předtím návrh na změnu NSA vítali. Mediální sféra a právnícké blogy se propojily.¹⁰⁵

Úskalí právníckého (akademického) blogování

Až dosud jsem předestíral pouze klady a výhody právníckého blogování. Ani jedna z těchto výhod však není bez své ceny. Kupodivu, jedním z největších kritiků přínosu blogování pro právníckou akademii je jeden z nejúspěšnějších právnických bloggerů – Brian Leiter, který provozuje současně hned několik blogů, jeden zaměřený na filozoficky orientované diskuze,¹⁰⁶ druhý, jenž se věnuje právníckým školám a životu na nich,¹⁰⁷ a třetí, na kterém lze nalézt témata z oblasti právní filozofie.¹⁰⁸ Přesto však Leiter spatřuje v blozích jedno veliké nebezpe-

čí: diskuze se zaměřuje příspěvky, které nepřidávají nic substantivního k debatě, a jelikož neprošly filtrem jiných zprostředkovatelů, jako akademické příspěvky tradičního formátu,¹⁰⁹ mohou často vést spíše k negativním výsledkům. Leiter to vyjadřuje slovy:

Kterýkoliv druhořadý akademik může mít názor, jakkoliv hloupý nebo zmatený, o kvalitě práce někoho jiného a vyjádřit tento názor v e-mailu kolegovi kdekoliv jinde. Teď si představte, že tento hloupý nebo zmatený názor je vyslán k tisícům: to je to, co blogy umožňují. Skutečně, blogy dělají ještě mnohem víc než toto: umožňují opakované a systematické vysílání neodborných názorů, názorů, které pak mohou být vybrány a dále zesíleny jinými neodbornými blogy.¹¹⁰

Možnost zesilování chybných názorů prostřednictvím dalších a dalších odkazů je to, co činí kvalitu blogové diskuze zranitelnou. Leiter se přitom domnívá, že právě právnícké blogy jsou v tomto ohledu obzvláště citlivé, s ohledem na velké množství neodborného publika, které je čte a které není schopno rozlišit relevantní názory od těch naprosto pomýlených.¹¹¹ Silná stránka blogů je tak zároveň i jejich slabinou.

Leiterův názor se může zdát namyšlený, mně osobně je však velice blízký. V tomto ohledu tak úplně nesouhlasím s Tomášem Sobkem, kolegou z LEBLOGu a častým komentátorem na blogu Jiné právo, když říká:

Blogy jsou, ve srovnání s akademickou půdou, daleko méně formální a mnohem víc demokratické. [...] Myslím, že je dobře, když se na blogu objevují lidé, kteří se neohlížejí na tituly nebo funkce a nekompromisně útočí na kohokoli. Dokonce je to dobře, i když neargumentují věcně, ale jen „odkouzlují“ mystickou sílu uznávané autority.

101 Blanka Čechová: „Soudcokracie“? aneb Vlák, který jel špatně, Hospodářské noviny ze dne 16. února 2007.

102 Srov. např. Pavel Molek: Zločin a trest aneb utrpení mladého legislativce, Jiné právo ze dne 12. listopadu 2007, který se věnoval některým ustanovením navrhovaného Trestního zákoníku.

103 Srov. např. Vojtěch Šimíček: Které zákony si zaslouží označení „legislativní Ropák“?, Jiné právo ze dne 8. června 2007.

104 Srov. Zdeněk Kühn: Česká legislativa jako Hupity Dupity, Jiné právo ze dne 15. března 2007, reagující na článek Tomáše Richtera, Jak (ne)pomoci legislativnímu procesu, Právní rozhledy č. 3/2007 (105–109).

105 Srov. Jack M. Balkin, Online Legal Scholarship: The Medium and the Message, 116 Yale Law Journal Pocket Part 20 (2006), <<http://www.thepocketpart.org/2006/09/06/balkin.html>>.

106 Viz <<http://leiterreports.typepad.com/>>.

107 Viz <<http://leiterlawschool.typepad.com/>>.

108 Viz <<http://leiterlegalphilosophy.typepad.com/>>.

109 K nimž je však Leiter také spíše skeptický, což je však specificky americký problém: většina elitních právnických časopisů je totiž editována studenty. K tomu srov. např. Richard A. Posner: Against the Law Reviews, Legal Affairs, listopad/prosinec 2004, dostupné na <http://www.legalaffairs.org/issues/November-December-2004/review_posner_novdec04.msp>, který svůj příspěvek uvádí slovy: „Vítejte ve světě, kde nezkušení editoři dělají články o špatných tématech ještě horšími“.

110 Brian Leiter: Why Blogs Are Bad for Legal Scholarship, (2006) 116 Yale Law Journal Pocket Part 53, <<http://www.thepocketpart.org/2006/09/20/leiter.html>>.

111 Leiter to ilustruje na příkladu svého filozoficky orientovaného blogu (viz pozn. č. 108): „pokud bych se na svém široce čteném filozofickém blogu pokusil vytvořit [podobný efekt] na základě tvrzení, že Derrida byl jednou z nejvýznamnějších osobností filozofie pozdního dvacátého století, hlavním výsledkem by bylo, že by lidé přestali můj blog číst. Vyučující filozofie a postgraduální studenti mají dostatek znalostí aby věděli, že Derrida je intelektuálním podvodem a můj opačný názor by na tom nic nezmenil“.

Tento luxus si můžeme dovolit už proto, že potřeba šetření místem na blogu není tak naléhavá jako potřeba šetření časem na konferenci. Stejně tak je dobře, když občas přijde do tělocvičny nějaký hejsek a zavolá na uctívaného mistra: „Hej, dědku, chceš do držky?“ [Tato poslední věta odkazuje na Sobkův příklad jistého mistra karate, jehož mystická autorita fungovala pouze mezi jeho vlastními žáky; když jej na souboj vyzval žák jiné školy, „dal mistrovi do držky“].¹¹²

Blogy, které čtu nejraději a kde také sleduji diskuzi pod jednotlivými příspěvky, mají většinou moderovanou diskuzi.¹¹³ To znamená, že autor blogu musí komentář pod blogem sám schválit dříve než se komentář objeví na stránce blogu. Zdá se tedy, že někteří z autorů respektovaných blogů nepovažují přílišnou „demokratičnost“ svých blogů za přínos. Ostatně, pro příklad nemusíme chodit daleko; stačí se podívat na komentáře článků internetových médií: pouze málokdy přináší něco substantivního do diskuze. Stejně tak se nedomnívám, že by „výhrůžky o dávání do držky“ (tj. nevěcné příspěvky, které pouze útočí na autoritu jiného přispěvatele) nějak přispívaly většímu poznání. Sám Tomáš Sobek uvádí příklad „diskuze“, která se odehrála na stránkách Jiného práva poté, kdy tam publikoval svůj první příspěvek host, profesor Jiří Přibáň. Kdo by se chtěl nyní pročitat sto třiceti šesti komentáři pod jeho příspěvkem a hledat výborné komentáře a pokusy o doplnění těch, které jeho příspěvek oslovil? Namísto toho v diskuzi (především ze strany anonymů) mnohdy docházelo k podpásovým úderům, zpochybujícím intelektuální úroveň některých autorů blogu.¹¹⁴

Na druhou stranu, otázka, jak provádět citlivou filtraci diskuzních příspěvků, je jen obtížně řešitelná. Jak poznamenal Tomáš Hülle, jeden ze čtenářů Jiného práva, v diskuzi pod příspěvkem, ve kterém jsem reprodukoval část tohoto článku:

Hrozí [...] postupná sebezahleděnost, kdy z myšlenky a přesvědčení o své správnosti bude nekriticky odmítat

¹¹² Tomáš Sobek: *Mystická síla autority*, LEBLOG ze dne 17. srpna 2007.

¹¹³ Jedná se především o Leiterovy blogy nebo o blog, jenž provozoval Orin Kerr (jinak blogující na Volokh Conspiracy). Srov. např. Kerrový instrukce pro komentátory „Welcome – And a Comment on Comments, dostupné zde: <<http://www.orinkerr.com/2006/03/13/welcome-and-a-comment-on-comments/>>.

¹¹⁴ Srov. můj příspěvek *K přestřelce na Jiném právu: jedna deklarace a jedna prosba*, Jiné právo ze dne 4. června 2007.

oponentury jen proto, aby poukázal na to, že jeho názor je správný. Vede to taktéž jen k tomu, že může dojít k uvadnutí skvělé myšlenky, jež však nebyla podrobena dostatečné kritice nebo, naopak enormní prosazení myšlenky, jež nestojí ani za úvahu, ale vzhledem k přítomnosti jen pozitivní kritiky bude považována za fantastickou...¹¹⁵

Moderováním se tak ztrácí jedna z podstatných výhod blogu: jeho názorová pluralita a otevřenost. Kompromisem tedy může být eliminace vulgarit a kultivace diskuze prostřednictvím neustálého zdůrazňování přínosu věcné debaty.¹¹⁶

Pokud se však týká zkušeností z blogu Jiné právo, ty jsou překvapivě pozitivní: za celou dobu jeho existence bylo nutné vymazat pouhé dva komentáře, které vulgárním způsobem urážely diskutující, aniž by přinášely cokoliv věcného do debaty. Až na občasně „přestřelky“ je také diskuze na Jiném právu věcná a týká se tématu.

Sezame, sezame...

Abych se závěrem vrátil k ústřednímu tématu svého příspěvku: potenciálu právníckého blogování pro tolik potřebou proměnu právnícké kultury a s ní svázaným systémem vzdělávání a výchovy právníků. Nejsem tak optimistický, abych věřil, že k ní dojde jen prostřednictvím blogů. Moje zkušenost z Jiného práva mi však dává jinou naději: že je v České republice stále více právníků, kterým se současný stav nelíbí a rádi by s ním něco udělali. Kdo ví, třeba jednoho dne obohatí blogosféru blog, kam budou přispívat etablovaní členové existujících fakult a který přitom bude tak navštěvovaný, jako jsou ty současné, s fakultami nespojené.

¹¹⁵ Tomáš Hülle, komentář k mému příspěvku *Úskalí právníckého (akademického) blogování*, Jiné právo 19. listopadu ze dne 2007.

¹¹⁶ Tato pasáž budiž důkazem akademického přínosu blogování, uvedeného výše: pozměnil jsem ji právě v reakci na diskuzi, která pod výše uvedeným příspěvkem proběhla.